

Íslensk tunga á stafrænni öld

Eiríkur Rögnvaldsson

Fræðslufundur fyrir starfsfólk Alþingis

28. mars 2014

Tillaga til þingsályktunar á 143. þingi

- Tillaga allsherjar- og menntamálanefndar
  - um notkun íslensku í stafrænni upplýsingatækni
    - Alþingi ályktar að fela mennta- og menningarmálaráðherra að skipa nefnd sérfræðinga í málvísindum og upplýsingatækni sem geri áætlun um aðgerðir er miði að því að gera íslensku gjaldgenga í stafrænni upplýsingatækni og stuðla að notkun hennar á þeim vettvangi. Áætlunin feli í sér tímasett yfirlit um aðgerðir og áfanga, kostnaðar- mat og fjármögnun. Nefndin leggi áætlun sína fram í síðasta lagi [1. september] 2014.
  - Afgreidd einróma frá nefnd – biður 2. umræðu

Framtíðarspá Rasks

- Árið 1813 skrifaði Rasmus Kristján Rask:
  - „Annars þér einlægliga að segja held ég að íslenskan bráðum mun út af deyja; reikna ég að varla mun nokkur skilja hana í Reykjavík að 100 árum liðnum, en varla nokkur í landinu að öðrum 200 þar upp frá ef allt fer eins og hingað til og ekki verða rammur skorður við reistar; jafnvel hjá bestu mönnum er annað hvört orð á dönsku, hjá almúganum mun hún haldast við lengst.“
- Þessi spá er nú 200 ára gömul – hefur hún ræst?
  - er íslenska löngu horfin í Reykjavík?
  - verður hún horfin á öllu landinu eftir 100 ár?

Könnun á stöðu 30 Evrópumála 2011-12

- Gerð á vegum Evrópuverkefnisins **META=NET**
  - 70-80 síðna skýrsla (hvítbók) fyrir hvert mál
  - hver skýrsla tvímála — á viðkomandi máli og ensku
- Í skýrslunum er gerð grein fyrir
  - helstu einkennum og sérkennum hvers máls
  - málsamfélaginu og stöðu og hlutverki málsins í því
  - máltæknirannsóknnum og máltækniiðnaði í landinu
  - hlutverki máltækni (afurða og þjónustu) í landinu
  - stöðu máltækni í samanburði við önnur Evrópumál

THE ICELANDIC LANGUAGE IN THE DIGITAL AGE ÍSLENSK TUNGA Á TUNGU Á THE DIGITAL AGE STAFRÆNNI AGE ÖLD

Eiríkur Rögnvaldsson
 Kristín M. Jóhannsdóttir
 Sigrún Helgadóttir
 Steinþór Steingrímsson

Sterk staða málsins

- Staða íslensku er að mörgu leyti sterk
  - sterkari en ýmissa mála sem fleiri tala
  - en eru „aukatungur“ þjóða
  - eða tungur minnihlutahópa í stærri þjóðfélögum
    - t.d. bretónska í Frakklandi, velska í Wales
- Slík mál eiga mjög í vök að verjast
  - vegna þess að notkunarsvið þeirra er takmarkað
  - málnotendur eiga val

Málið í samfélaginu

- Íslenska er notuð á öllum sviðum samfélagsins
  - í stjórnkerfinu
  - í menntakerfinu
  - í viðskiptalífinu
  - í fjölmiðlum
  - í öllum daglegum samskiptum fólks
- Þó eru blikur á lofti
  - vísbendingar um veikari stöðu málsins
  - skipting í ensku á döfinni á [einhverjum sviðum](#)

Mat á stöðu máltækni

- Lagt var mat á stöðu hvers máls á sviði
  - talvinnslu (talgevingar og talgreiningar)
  - vélþýðinga
  - textagreiningar (mörkunar, þáttunar o.fl.)
  - málfanga (orðasafna, málheilda, trjábanka o.fl.)
- Gefnar voru einkunnir fyrir hvern þátt
  - frá 0 upp í 6
- Síðan var málunum raðað í fimm klasa
  - eftir einkunnum í þessum fjórum þáttum

META-NET White Paper Series: Press Release

- > [Overview and List of Volumes](#)
- > [Quotes and Testimonials](#)
- > [Authors and Contributors](#)
- > [Key Results](#)
- > **[Press Release](#)**
- > [Press Coverage](#)
- > [The Team Behind the Series](#)

Available Translations:

(International version)

▪ Basque	▪ Dutch	▪ German	▪ Latvian	▪ Romanian
▪ Bulgarian	▪ English	▪ Greek	▪ Lithuanian	▪ Serbian
▪ Catalan	▪ Estonian	▪ Hungarian	▪ Maltese	▪ Slovak
▪ Croatian	▪ Finnish	▪ Icelandic	▪ Norwegian	▪ Slovene
▪ Czech	▪ French	▪ Italian	▪ Polish	▪ Spanish
▪ Danish	▪ Galician	▪ Irish	▪ Portuguese	▪ Swedish

Að minnsta kosti 21 Evrópumál á stafrænan dauða á hættu

Rannsókn gerð af fremstu máltækni sérfræðingum Evrópu bendir til að flest Evrópumál, þar á meðal íslenska, séu í útrýmingarhættu á stafrænni öld

Flest Evrópumál, þar á meðal íslenska, eiga á hættu stafrænan dauða samkvæmt nýrri rannsókn fremstu sérfræðinga Evrópu á sviði máltækni. Sérfræðingarnir lögðu mat á stöðu máltækni fyrir 30 af um 80 tungumálum álfunnar og komust að þeirri niðurstöðu að stafrænn stuðningur við 21 af þessum 30 málum væri lítill sem enginn. Rannsóknin var gerð á vegum META-NET, evrópsks öndvegisnets sem tekur til 60 rannsóknarsetra í 34 löndum, þ. á m. Íslandi.

Rannsóknin var unnin af meira en 200 sérfræðingum og niðurstöðurnar birtar í Hvítbókaröð META-NET, 30 binda ritsafni sem er bæði prentað og á netinu. Mat var lagt á máltækni stuðning við sérhvert tungumál á fjórum mismunandi sviðum, sem eru vélþýðingar, talsamskipti, textagreining og aðgengi að mállegum gagnasöfnum. Að mati sérfræðinganna fellur 21 af þessum 30 tungumálum (70%) í neðsta flokk, þar sem er „lítill sem enginn stuðningur“, á a.m.k. einu af þessum sviðum. Nokkur tungumál, m.a. íslenska, en einnig lettneska, litháíska og maltneska, fá þessa einkunn á öllum sviðunum fjórum. Íslenska lenti reyndar í næstneðsta sæti af málunum 30 – aðeins maltneska stendur verr að vígi. Ekkert tungumálanna var talið njóta „afburðagóðs stuðnings“, og aðeins enska taldist hafa „góðan stuðning“. Þar á eftir komu tungumál eins og franska, hollenska, ítalska, spænska og þýska með „sæmilegan stuðning“. Tungumál eins og baskneska, búlgarska, gríska, katalónska, pólska og ungverska njóta „brotakennds stuðnings“, og lenda því í áhættuhópi.

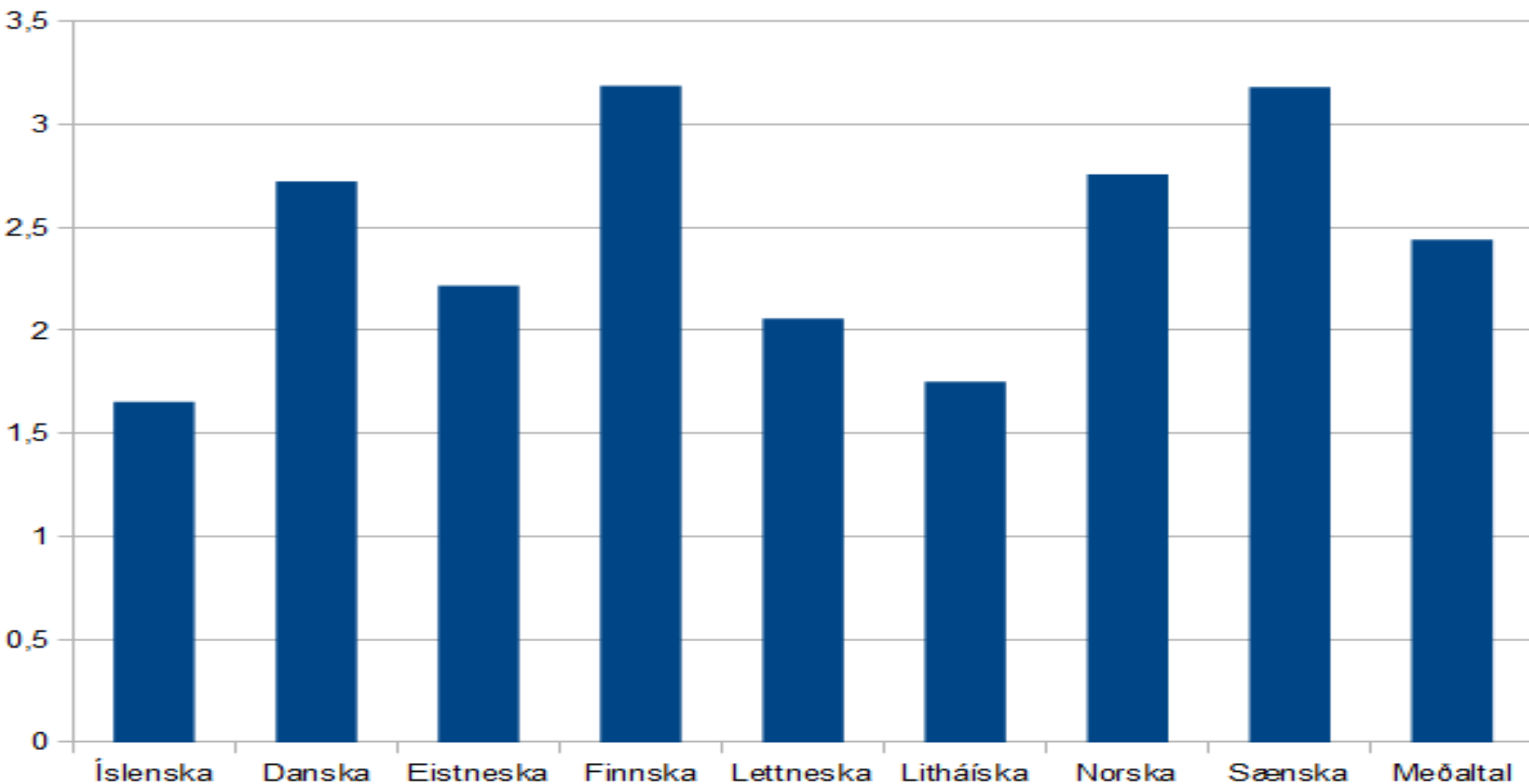

Niðurstöður rannsóknarinnar

- 2/3 tungumálanna (21 af 30) eru í hættu
  - ná ekki að fylgja hraðri þróun tölvutækninnar
  - verða því ekki nothæf á mikilvægum sviðum þjóðlífsins í náinni framtíð ef svo fer sem horfir
- Vitundarvakning er nauðsynleg
  - til að vekja athygli stjórnvalda og almennings á þeirri hættu sem tungumálin standa frammi fyrir
  - og benda á möguleika máltækni til að auðvelda samskipti þjóða, og milli manns og tölvu

Íslenska og grannmálin

Meginmarkmið í íslenskri málstefnu

- Að íslensk tunga verði nothæf – og notuð – á öllum þeim sviðum innan tölvu- og upplýsinga-tækninnar sem varða daglegt líf alls almennings
  - Þetta merkir í fyrsta lagi að viðmót algengs hugbúnaðar þarf að vera íslenskt; í öðru lagi að til þarf að vera ýmiss konar hugbúnaður sem liðsinnir og leiðbeinir notendum við notkun íslensks máls; og í þriðja lagi að unnt á að vera að nota íslensku sem samskiptamál við ýmiss konar tölvu- og tæknibúnað
    - [Íslensk málstefna](#), samþykkt á Alþingi 12. mars 2009

Þrengt notkunarsvið íslensku

- Hvað ef íslenskan yrði ekki gjaldgeng
  - á sviði sem væri mikilvægt í daglegu lífi almennings?
- Hvað ef hún yrði ekki nothæf
  - til að tala og skrifa um áhugamál ungs fólks
  - í nýsköpun á sviði bókmennta og lista
  - í nýrri tækni og öðru sem væri nýtt og spennandi
  - á öðrum sviðum þar sem nýsköpun ætti sér stað
  - og þar sem ný atvinnutækifæri byðust?

Tungumál í hættu

- Við þær aðstæður hæfist dauðastríð íslensku
  - móðurmálið yrði víkjandi
  - aðeins hæft til heimabruks
  - en ekki til neinna alvarlegra hluta
- Ungt fólk sæi þá ekki tilgang í að læra málið
  - en legði áherslu á að tileinka sér enskuna sem best
- Því er nauðsynlegt að vera vel á verði
  - og koma í veg fyrir umdæmistap íslenskunnar

Ný tækni er handan við hornið

- Gerbylting í samskiptum er á næsta leiti
  - tilraunir eru í gangi með þýðingu talmáls í rauntíma
- Ef við fylgjumst ekki með erum við illa stödd
  - eins og auðvelt er að sýna fram á
- En ýmsir áfangar hafa náðst upp á síðkastið
  - Nýr íslenskur talgervill er kominn á markaðinn
  - Nýr talgreinir fyrir íslensku er kominn í snjallsíma
  - Nýtt leiðréttingaforrit er á leiðinni

Gerum kröfur!

- Allt veltur á málnotendum
  - hafa þeir metnað fyrir sína hönd og móðurmálsins?
- Þetta snýst ekki bara um málvernd
  - einnig um jafnrétti og mannréttindi
- Ætlumst til að geta notað íslensku á Íslandi
  - innan tölvutækninnar og í samskiptum við tölvurnar
  - og alls staðar annars staðar
- Allt annað er uppgjöf

Ályktanir skýrslunnar

- Íslenska er ekki í bráðri hættu, þrátt fyrir yfirburði enskunnar í máltækni og tölvumálvísindum.
- Á hinn bóginn gæti staðan gerbreyst á svipstundu þegar ný kynslóð tækninnar fer fyrir alvöru að ráða við mannlegt mál á skilvirkan hátt.
- Eigi íslenska að vera lífvænleg þjóðtunga í þróuðum heimi verður hún að geta staðið undir kröfum upplýsingatækninnar.
- Fjárfesting í máltækni verður því að vera grunnþáttur í framkvæmd íslenskrar málstefnu.